

2.7. TERİMLER

Her dilde, fizik, matematik, felsefe ve toplumbilim gibi bilim dallarından sahne sanatlarına, mimariden kuyumculuk, marangozluk gibi zanaatlara kadar uzanan geniş bir çerçeve içinde yer alan, bu dallara ait kavramların oluşturduğu bir terim sözcüğü bulunur. *Atom, molekül, aliminyum, bakteri* nasıl, bir terim olarak kabul edilirse, dişçilikteki *dolgu, köprü*, müzikteki *soprano, alto, marangozluktaki diş* de aynı biçimde birer terimdir. Terimlerin dile getirdikleri kavramlar, nesnel yaygın bir kullanım alanına kavuşur, genelleşirse terimler de yavaş yavaş terim olma niteliklerini yitirir. Örneğin, radyo, telefon, bugün için günlük yaşamın birer kavramı olarak terim sayılamaz. Ancak elektronik alanını kapsayan bir sözlükte yine terim olarak yer alır.

Bir ülkede bilim, teknik, sanat ve zanaat dalları ne ölçüde gelişip bu dallarda yapıtlar verilirse o ülkenin dilindeki terim sözcüğü de o ölçüde gelişir ve genişler.

Sözcükbilimde *alan dili* (Alm. *Fachsprache*) adını taşıyan, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının terimlerinden oluşan sözcüğüyle onun genel dilde ilişkileri üzerinde birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Örneğin **Kurt Baldinger**'in meydana getirdiği şema (Resim 1), genel dilin sözcüğüyle uzmanlık alanı sözcüğü arasındaki ilgiyi şöylece göstermektedir¹⁹:

R. 1

Bu şemada görülebileceği gibi alan sözcüğü, bir bölüm öğelerini genel sözcüğünden almakta, bir bölümünü ise onun dışına taşarak kendi kavramlarıyla, yeni öğeler olarak oluşturmaktadır. Şemada örnek olarak verilen dilbilim, spor, ulaşım işleri, tıp alanlarında da aynı durum söz konusudur. Eğer Türkçedeki spor terimlerine bir göz atacak olursak Türklerin ata sporu olan güreş terimlerinden bir bölümünün deyim biçiminde genel dile yerleştiğini, buna karşılık yeni sayılabilecek olan basketbolden genel dile geçen, genelleşen terimlerin bulunmadığını görürüz. Türkçedeki *başa güreşmek, kaçak güreşmek, munderden kaçmak, kündeğe gelmek*, büyük olasılıkla *hodri meydan* gibi deyimler güreş sporunun genel dile yansıyan öğeleridir. İstanbul ağzında geçen *kaç künden kurtulmuş 'pek çok sıkıntılı durumu atlattım, çok deneyim kazanmış'* deymi de bunlara eklenebilir. Yurdumuzda daha yeni bir spor dalı olan bokstan da *havlu atmak* deymi ve *nakavt* (İng. *knock out*) sözcüğü genel dilin malı olmuştur.

19. Bu konuda bkz. K. Heller, 1981:218-19.

Her ülkede belli meslek, uğraş gruplarının, belli bir din ya da mezhep mensuplarının, kadın ve erkek cinslerinin, yaş gruplarının kendi aralarında, konuşmalarında kullandıkları özel terimler vardır. Dilbilimde *sosyolekt* adı verilen (*social* ve *dialect* sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur) bu ögeler tıpkı alan terimlerinde olduğu gibi yaygınlaşarak dilin genel çevrimi içine girebilir. Örneğin şoförlerin dilinden genel dile geçerek yerleşen *gazlamak*, *sollamak*, *ördek* 'yoldan alınan yolcu' ve *ne yazar?* gibi bir kullanımla *yazmak* eyleminin yeni bir anlam kazanması bu türden ögelerdendir. Baldinger'in şemasında görüldüğü gibi, Türkçede de alan terimlerinin bir bölümü genel dildeki sözcüklerden alınmakta, alan içinde kimi zaman yeni bir anlamla kullanılmaktadır. "Genel anlaşılabilirlik" niteliği taşıyan *köprü* (dişçilik), *bunama*, *kanama* (tıp), *kale* (futbol ve kimi oyunlar), *havalandırma* (teknik) gibileri, bunlardan ancak birkaçıdır.

6.3. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE TERİMLER

Daha önce de değindiğimiz gibi *terim*, bilim, teknik, sanat, zanaat alanlarının kavramlarını yansıtan dil öğelerine verilen addır. Eğer terimler toplumun bütün kesimlerince tanınıp bilinir, kullanılır duruma gelirse terimliğini yitirmiş sayılabilir. Ancak, ilgili oldukları özel alanların sözlüklerinde yine yer alır. Örneğin *radyo, telefon, telgraf, televizyon, enflasyon, demokrasi* sözcükleri değişik alanların terimleri oldukları halde hemen her dilde kullanımları genelleştiği için terim olmaktan çıkmış, ancak ilgili oldukları alanların sözlüklerinde yine de yer alan öğelerdendir.

Türkiye Türkçesi sözcüklerinde son 60 yıl içindeki gelişmeleri inceleyecek, yan tutmayan bir araştırmacının ilgisini çekecek bir özellik, terimlerde de kendisini gösteren özleşme, Türkçeleşme olacaktır.⁷⁰ Dil Devrimiyle, eğitim-öğretim terimlerinden başlayarak yönetimle, devlet yazışmalarıyla, çeşitli rütbe ve ünvanlarla, değişik bilim, sanat, teknik alanlarıyla ilgili terimlerde büyük ölçüde özleşmeye gidilmiş, bugünkü kuşakların tanımadıkları Osmanlıca uzun tamlamalar bırakılarak Türkçe karşılıkları yerleşmiştir. Büyük Atatürk'ün kendi eliyle Türkçeleştirdiği geometri ve matematik terimlerinin yanında Türk Dil Kurumu'nca birçok alanın kavramları üzerinde çalışılarak anlaşılması, kullanılması kolay terimler oluşturulmuştur.

70. Bu dönemde ülkemizde terimler konusunu işleyen birçok çalışma ve başta Türk Dil Kurumunun yayımları olmak üzere çeşitli kimselerin hazırladıkları tek dilli ve çok dilli birçok terim sözlüğü yayımlanmıştır. Bütün bu yayımlar için bkz. Zulfikar: 1991.

Büyük Atatürk'ün Türk Dil Kurumu'nca tıpkı basım olarak yayımlanan (1971) "Geometri" kitabında türeterek ilk kez kullandığı *açı, bölü, çarpı, eşkenar, yüzey, düşey, yatay, eğik* gibi terimler bugün eski karşılıkları hemen bütünüyle unutulmuş terimler olduğu kadar, özleşirmedeki eğilimleri de yansıtan örneklerdendir.

Terimlerin özleştirilmesi sırasında başlıca şu altı yola başvurulduğunu söyleyebiliriz:

- a) Türetme, ç) Genel dilden yararlanma
- b) Birleştirme d) Halk ağızlarından alma,
- c) Canlandırma, e) Çevirme

Şimdi bunlar üzerinde duralım:

a) Osmanlıca döneminde Arapça ve Farsça öğelerden bu dillerden biri ya da ötekinin tamlama kurallarıyla kurulmuş, kimi zaman bu dillerden, olduğu gibi aktarılmış terimlerle batı dillerinden girenleri karşılamak üzere Türk Dil Devrimi sırasında yararlanılan terim yapma yollarından biri *türetme*'dir. Bu doğrultuda değişik alanlarla ilgili pek çok öge türetilmiştir; bunların bazılarından birkaç örnek verelim:

Felsefe-mantık alanında Ar. *küllî* karşılığı *tümel, cüz'î* için *tikel, kıyas-ı mukassim* tamlamasını ve Yun. *dilemma* sözcüğünü karşılamak üzere *ikilem*, Ar. *kaziyye* için *önerme, hafıza* için *bellek* önerilerek tutunmuş, Osmanlıca *fıkr-i sabit* tamlaması ve Fr. *idée fixe* terimi yerine *saplantı*, Ar. *ihtiras* yerine *tutku, kıyas*-için *ölçüt, tetabuk* için de *örtüşme* yerleşmiştir.

Öteki alanlara göre bugün daha az özleşmenin görüldüğü hukuk alanında da Türkçeden türetilmelerle karşılanan yabancı öğeler vardır. Ar. *maznun* için *sanık, tevkif* için *tutuklama, mevkuf* için *tutuklu, celse* için *oturum, müdafaa* için *savunma,*

Sūrā-yı Devlet yerine Daniştay, Mahkeme-i Temyiz yerine de Yargıtay bunlardan birkaçıdır.

Fizik alanındaki *akışkan* (Ar. seyyal), *gerilim* (Ar. tevettür), *basınç* (Ar. tazyik), *genlik* (Ar. vüs'at), *yalıtım* (Ar. tecrid), kimyadaki *çözelti* (Ar. mahlut), *eriyik* (Ar. mahlut), *damıtma* (Ar. taktîr), *damıtık* (ar. mukattar), biyoloji alanındaki *yumuşakçalar* (Ar. hâime), *sürüngenler* (Ar. zevâhif), matematik kavramlarından *denklem* (Ar. muâdele), *teğet* (Ar. mümas), *çarpan* (Ar. mazrüb), *çarpılan* (Ar. mazrübü'n fih), *bölen* (Ar. maksümün' aleyh), *bölünen* (Ar. maksüm), *eşitsizlik* (Ar. gayr-i müsāvāt), bunlardan yalnızca birkaçıdır.

Bugün ortak dilde bütünüyle genelleşmiş, eski karşılıkları unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş, bir bölümü terim niteliği taşıyan şu türetmeleri de pek çok örneği içinden anımsamak gerekir, sanıyoruz: *seçmen, öğretmen, okul, emekli, bölge, taşıt, örgüt, bilinç, ilişki, kavram, kapsam, sömürge, çözüm* vb.

b) Birleştirme

Sözcükleri birleştirerek kavramlaştırma yolu, bağlantılı bir dil olan Türkçenin anlatım özelliklerinden biridir. *Çöpçatan, kılıbk, dedikodu, kaptıkaçtı, gecekondu* bu eğilimin örneklerindedir. Terim yapmada, özleştirme sırasında en sık görülen yapım yöntemlerinden biri de bu olmuştur. Bir bölümü, aşağıda ayrıca değineceğimiz çeviri yoluyla yapılan özleştirmelere de örnek olan bu öğeler içinden, değişik alanlarla ilgili birkaçını göstermek istiyoruz:

Fizik alanındaki *içbükey* (Fr. concave), *dışbükey* (Fr. convexe), *yerçekimî* (Ar. cazibe-i arz), *sıcakölçer* (Fr. thermomètre), *basınçölçer* (Ar. mikyās-i tazyik-i hava), hekimlikteki

alyuvarlar (Ar. küreyve-i hamrā), *akyuvarlar* (Ar. küreyye-i beyzā), *atardamar* (Ar. şiryān, Fr. artère), *toplardamar* (Ar. verīd, Fr. vène); coğrafya alanındaki *yeryüzü* (Ar. sath-i arz), *yüzölçümü* (Ar. mesaha-i sathiyye), *buzulbilim* (Fr. glaciologie), hukuk alanındaki *anayasa* (Osm. teşkilat-ı esasiye kanunu), *bilirkişi* (Ar. ehl-i vukuf, ehl-i hibre), *tüzeltkişi* (Ar. hükmî şahıs), *zamanaşımı* (Ar. mürir-i zaman); dilbilgisi ve dilbilim alanındaki kimi terimler bu alanların adları başta olmak üzere *dilbilgisi* (Ar. sarf, Fr. grammaire karşılığı), *dilbilim*, (Ar. lisāniyāt, Fr. linguistique karşılığı) *önek* (Ar. lāhika-i mütekaddime, Fr. préfixe), *içek* (Fr. infixe), *sonek* (Ar. lahika-i müteahhire, Fr. suffixe), *öntireme* (Fr. prothèse) vb.

c) Canlandırma

Türk Dil Devriminden sonra eski kaynaklardan yapılan derlemeler sırasında Türkçede kullanılmış olan, ancak zamanla yabancıları yerleşen kimi sözcükler ortaya çıkarılmış ve önerilmiştir. Örneğin daha XIV. yüzyılda 'ölçü, nisbet' anlamında yaygın olarak kullanıldığı görülen (bkz. Tar. S. V) *oran sözcüğü*, Ar. *nisbet* yerine yerleşmiştir. Aynı dönemde 'tahmin, takdir, ölçüp biçmek' anlamında olan (bkz. a.y.) *oranlamak* da bugün 'ölçmek, hesap etmek' anlamında kullanılmaktadır. Matematik terimi olan *eksi* de aynı biçimde, daha XV. yüzyılda geçmektedir (bkz. Tar. S. III).

Türkçedeki *sab (sav)* sözcüğü daha Köktürk metinlerinde 'söz, haber' anlamında geçen, daha sonraki metinlerde, 'söz, haber, salık, atasözü...' gibi anlamlarda kullanılmış olan çok eski bir ögedir. Bundan türeyen *savcı* Türklerin İslamlığı kabul etmelerinden sonra Far. *peyâmbër, peygamber* kavramını karşılamak üzere kullanılmış ve yaygınlaşmıştır (bkz. Aksan, 1962: 229). Dil Devriminden sonra *savcı* sözcüğünün Ar.

müddei umumî'yi karşılayarak genelleştiğini görüyoruz. Yine bir hukuk terimi olarak bugün yerleşen *tanık* da daha Uygur döneminde geçen ve Ar. *şahit* yerine günümüzde genelleşen örneklerdendir. Eski Anadolu Türkçesinde sık geçen *danışman* da çeşitli alanlarda Ar. *müşavir* yerine benimsenmiştir. Değişik konularda kullanılan *nitelik* (*mahiyet, keyfiyet, vasıf* karşılığı) ve *nicelik* (*kemiyet* karşılığı) yine daha Eski Anadolu Türkçesinde yaygın biçimde geçen ve canlandırılan örneklerdendir. Aşağıda değineceğimiz iki örnek de ilginçtir, kanısındayız.

Dilde iyice yerleşik olan Ar. *münbit* kavramı daha Dede Korkut'ta (Göky. 11.33) *biterli* sözcüğüyle karşılanıyor, bunun yanı sıra daha sonraki kaynaklarda geçen (bkz. Tar. S. I) *bitek* aynı kavramı yansıtıyordu. Bugün *bitek*'in yaygınlaştığını görüyoruz.

Bilindiği gibi, ortak dilde çok yerleşmiş olan Ar. *hakikat* yerine bugün daha çok *gerçek* kullanılmaktadır. Bu sözcüğün de daha XIV. yüzyılda 'doğru, dürüst, hakiki, sahih' anlamında çok yaygın bir sıfat olduğu (bkz. Tar. S. III), ayrıca *gerçeklik* 'doğruluk, dürüstlük, sahilik, hakikat' ve *gerçeklenmek* 'doğru bilmek, doğruluğuna inanmak', *gerçekleyn* 'hakikaten, gerçekten' gibi türevlerinin bulunduğu görülüyordu (a.y.). Bu örneklere daha başkaları da eklenebilir.

ç) Genel dilden yararlanma

Daha önce de belirttiğimiz gibi, genel dilin sözcüklerinin terimleştirilmesi her dilde görülen, Türkçede de Dil Devriminden sonra, özleştirme çabaları sırasında başvurulan yollardan biridir. Eğer spor terimlerine göz atılacak olursa güreş alanındaki *sarma, burgu, kılçık* gibi öğelerin çok eskiden beri bu dalın terimleri olarak genel dilden alınma olduğu görülür.

Marangozluktaki *diş*, değişik makine parçalarından olan *bıçak*, dişçilikteki *köprü*, hekimlikteki *düşük* yine bu türden örneklerdendir. Özleştirme süreci içinde bu türden birçok genel dil ögesinin terimleştiğini görüyoruz. Bugün daha çok Türkçeleşmesi gereken hekimlik terimleri arasında da bu türden örnekler rastlanmaktadır. Eskiden *fakrüdem* biçimindeki Arapçasıyla, daha sonra Fr. *anémie* ile karşılanan *kansızlık*, ortopedi alanındaki *kırık, çatlak, çıkık*, değişik hekimlik dallarında kullanılan *kireçlenme, kanama, ağrı, sızı* bunlardan birkaçıdır. Kimya alanındaki *köpük, pas, tortu, kaplama, erime, artık, kireç, tuz* gibi terimler de burada anılabilir. Coğrafyadaki *akarsu, bora, kıyı, yayla, ova, dalga, taşkın, yerleşme, büzülme* yine bu türden terimlerdendir. Dilbilimde *yapı, çatı, biçim, ses, kök, soluk, yükseklik, sıklık, kaynaşma, gevşeme, gerilme, daralma*, aynı yoldan terimleşmiş öğelerdendir. Tıpkı fizik alanındaki *dalga*'nın Ar. *mevc*, Fr. *onde*, ing. *wave*, Alm. *Welle* terimlerini karşılamak üzere fizik terimi niteliği de kazanmasında olduğu gibi çevre sözcüğü de son yıllarda İng. *environment*, Fr. *environnement* terimlerinin etkisiyle 'içinde bulunulan doğal ortam' anlamında yeni bir terime dönüşmüş, bunun yanı sıra *çevrebilim (ekoloji), çevreci* gibi türevleri de yerleşmiştir.⁷¹

71. Fizik alanındaki *güç*, değişik alanlarda kullanılan *dal* (bilim dalı, ana-bilim dalı kullanılışlarıyla) örnekleri de anlamı yabancı dillerden etkilenecek terimleşen öğelerdendir.

d) Halk ağızlarından alma.

Gerek Dil Devrimi sırasındaki özleştirme çabaları sırasında halk ağızlarından alınan, gerekse yine aynı ağızlara ait olup kimi yazarların yapıtlarından genel dile geçen ögelere de ilginç örnekler bulunmaktadır. Bunlardan biri *çap* terimidir. Bir geometri terimi olan bu sözcüğün Anadolu ağızlarında 'kağnı tekerleğinin ölçüsü' (Erzincan dolayları), 'en boy' (Sakarya dolayları) gibi değişik anlamlarına rastlanmaktadır (bkz. Derl. S. III); ortak dilde bir çok anlamlılık kazandığı da görülmektedir (örneğin *yurt çapında*, *dünya çapında* kullanımları). Bir başka ilginç ve güçlü anlatımı olan örnek de *albeni*'dir; Ar. *cazibe* karşılığı yerleşmiş olup bugün de ağızlarda 'cazibe, güzellik, sevimlilik' anlamında yaygın kullanımı bulunduğu göze çarpıyor. Mimarlıkta ve arkeolojide geçen *alınlık* terimi de Anadolu'da 'kitabe, levha, tabela, kapının üstü' gibi anlamlarda yaygındır. XVI. yüzyıl metinlerinde geçen (bkz. Tar. S. I) *abartmak* eylemi ise Anadolu'nun batısından ortasına, oradan güneyine kadar uzanan çok geniş bir alanda 'olduğundan fazla göstermek, büyütme, mübalâğa etmek' anlamında kullanılırken (Derl. S. I) ortak dile geçmiş, Ar. *mübalâğa* karşılığında yerleştikten başka aynı kökün türevi *abartı* da genelleşmiştir.

Bugün coğrafya terimi olarak kullandığımız *kuzey* Türkçede çok eskiye uzanan, Divan'da 'güneş görmeyen yer' anlamında geçen (I, 325) *kuz* köküne dayanır. Eski Anadolu Türkçesinde de yaygın olan bu sözcüğün daha sonraları saptanan *kuzay* türevi Anadolu ağızlarında yine 'güneş görmeyen yer' anlamında yaygınken (bkz. Derl. S. VIII) Dil Devriminin ilk yıllarında bu biçimiyle okul kitaplarında yer almış, daha sonra *kuzey* biçimi yerleşmiştir.

e) Çevirme.

Çeviri yoluyla terim yapma, hemen her dilde görülen terim oluşturma yollarından biridir; Türk Dil Devriminde bu yola da geniş ölçüde başvurulmuştur. Batı dillerindeki birçok terimin Latince ve Yunancalarından aktarıldığı da bir gerçektir. Özleştirmeye, Türkçe yazmaya yönelik birçok bilim ve sanat adamının yeni, yabancı kavramları bugün de sürekli olarak aynı doğrultuda Türkçeleştirdikleri görülmektedir.

Bugün ortak dile mal olup genelleşen *içgüdü*, (Ar. *sevk-i tabii*), *eşcinsel* (Fr. *homosexuel*), *uluslararası* (Ar. *beynelmîlel*), *olağanüstü* (Ar. *fevkalade*), *insanüstü* (Ar. *fevkalbeşer*), *bilim kurgu* (İng. *science fiction*) gibi ögelerin yanı sıra bütün bilim, sanat ve teknik konularında bugüne kadar pek çok kavram kimi zaman tam çeviri, kimi zaman yarı çeviri, kimi zaman da bağımsız çeviri biçiminde Türkçeleştirilmiştir. Değişik alanlarda geçen *gerçeküstücü* (Fr. *surréaliste*), *gerçeküstücülük* (Fr. *surréalisme*), *varoluşçu* (Fr. *existentialiste*), *varoluşçuluk* (Fr. *existentialisme*), *doğaötesi* (Fr. *métaphysique*), *altyapı* (Fr. *infrastructure*), *kızılötesi* (Fr. *infrarouge*), *morötesi* (Fr. *ultraviolet*) *ışıkölçer* (Fr. *photomètre*), *bire indirgeme* (Ar. *vahide irca*) *en küçük çiftler* (Ar. *misl-i müşterek-i asgar*), bir bölümü birleştirme yoluyla türetilen örneklerde de gösterilen binlerce terimden yalnızca birkaçıdır. Burada, oldukça yeni bir bilim dalı olan dilbilimde Türkçeye çeviri yoluyla aktarılan terimlere örnekler vererek yalnızca bir alanda ne ölçüde yeni kavramların ortaya çıktığını belirtmek istiyoruz:

Çağdaş dilbilimin çeşitli dallarında geçen *çiftlemlilik* (Fr. *double articulation*), *parçalarüstü sesbirimler* (İng. *suprasegmental phonemes*), *çekirdek-tümce* (İng. *kernel sentence*), *ayırıcı özellikler* (İng. *distinctive features*), *en küçük çiftler* (İng. *minimal pairs*), *derin yapı* (İng. *Deep structure*), *yüzeysel*

yapı (İng. *surface structure*), sözcüksel birim (İng. *lexical item*), dönüşümlü dilbilgisi (İng. *transformational grammar*), ses imgesi (Fr. *image acoustique*), eşzamanlılık (Fr. *synchronie*), duygusal anlam (İng. *emotional meaning*), üretimsel anlambilim (İng. *generative semantics*), yorumlayıcı anlambilim (İng. *interpretative semantics*) vb.

Aynı tutumu, her gün yeni yeni kavramların belirlediği bütün bilim, sanat ve Teknik alanlarında da görmekteyiz.

Terim konusunu bitirmeden önce, Türkiye Türkçesindeki terimlerle ilgili birkaç temel konuya daha değinmek istiyoruz.

Bilindiği gibi eğitim ve öğretimde öğrenilmekte olan bir kavramın dinleyen ya da okuyan bir kimsenin zihninde algılanabilmesi, onun daha önce tanınan birtakım kavramları anımsatıp çağrıştılabilmesiyle büyük ölçüde kolaylaşır ve kavram o kimsenin zihninde aydınlanıp çözümlenir. Yeni terim bilinmeyen sözcüklerle oluşmuşsa, önce onların çözümlenmesi gerekir. Bu öğeler bilinmeyen bir dilde ise durum daha da güçleşir. Örneğin hayvanlarla ilgili bir metinde Osmanlıca *zül-galsamati'l musaffaha* terimiyle karşılaşan bir öğrenci bu terimin öğelerini zihninde teker teker çözmek, sonra da bu hayvan türünü öğrenmek durumundaydı. Halbuki bunun *yassı solungaçlılar* biçimindeki Türkçesini okuyan bir öğrencinin *yassı* ve *solungaç* öğelerini görür görmez kavramı zihninde çözümlenmesi işten bile değildir.

Türk Dil Devriminin önemli amaçlarından biri eğitim ve öğretimi yaygınlaştırmada güçlükleri ortadan kaldırmak, Türkçenin engin yaratma gücünden yararlanarak dilin her alanda yeterli bir duruma getirilmesini sağlamaktır. Yalnız burada, başarıya götüren, dikkat edilmediği zaman da türetilmiş ya da canlandırılmış öğelerin tutunmasını engelleyen bir iki

noktaya da değinmek gerekir, sanıyoruz:

Özleştirme sırasında, bugün bütünüyle unutulmuş, zihinde bir kavramı çağrıştırmayan sözcükler de önerilmiş, ancak bunlar tutunmamıştır. Bunlardan biri, 'belediye yerine önerilen *uray*'dır ki, 1930'lu yıllarda Ankara şehir içi otobüslerinin hepsinin üzerinde *Ankara Urayı Otobüsleri* yazısı yer aldığı halde, kökü halkça bilinen bir kavramı çağrıştırdığı için bir türlü benimsenmemiştir. 'Faraziye' karşılığı, 1935 tarihli Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu'nda yer alan *astöz* aynı nedenle tutunmamışken sonradan ortaya atılan *varsayım*, kavramı yansıttığı için tutunmuştur. Aynı biçimde, Ar. *bina* için öngörülmuş *kurağı* yerine *yapı* benimsenmiş, *tevkif* yerine öne sürülen *tutsa* değil de *tutuklama* genelleşmiştir. Yine kavramı çağrıştırmayan *yağınç* (suikast), *öceş* 'bahis' (tutulan), *tutav* (işgal) gibi öneriler de aynı nedenle unutulmuştur. 1935'te *tecil* için önerilen, bozuk yapıdaki *sonratmak* gibi bir sözcük tutunmazken dilde yerleşik *erte* ile oluşturulan *erteleme* benimsenmiştir. Bu örneklerden bir bölümünde olduğu gibi, önerilen karşılıkların benimsenmemesinde az işlek biçimlerinden yararlanılmış olmasının da payı vardır.

Kişilerin türettiği örneklerden (N. Ataç'a ait) olup *temayül* karşılığı önerilen *eğnim* ve *eğilim*'den ikincisi, kavramı daha iyi yansıttığı için tutunmuş, *manzara* için öngörülen *görey*, *görü* ve *görünüm* içinden üçüncüsü, *gürün-* kökünün yardımıyla benimsenmiştir. *ilke*, *ilk* sözcüğünü çağrıştırdığı için *içtenlik*, *içten*'in anlatım gücünden yararlandığı için tutunmuştur. *Katkı*, *katmak* kavramından yararlanarak benimsenmiştir. Bu örneklerle daha başkaları da eklenebilir.

En kısa zamanda benimsenip genelleşen *seçenek*, *ödenek*, *kavram*, *akım*, *eylem*, *izlenim*, *kurum* gibi örneklerde hem bu kavramı yansıtmı özelliği, hem de işlek biçimlerinden

yararlanılmış olma niteliği vardır. {-mE}, {-Iık}, {-I}, {-Im} gibi eklerle türetilen *dayanışma*, *azınlık*, *çoğunluk*, *konu*, *kani*, *beğeni*, *işlem*, *dönem*, *bilim* gibi örneklere de burada yer verilebiliriz.

Bugün terim konusunda kimi alanlarda büyük ölçüde özleşme sağlanmışken hukuk, hekimlik gibi kimi alanlarda daha henüz büyük ölçüde özleşmeye gidilmesine gereksinme vardır. Özellikle, Osmanlıca bilmeyen halkın ve hukukçuların kolaylıkla ve doğru olarak algılamaları ve kullanmaları zor olan yasa dilinde büyük çapta Türkçeleştirmeye gidilmelidir.

Hekimliğin özelliklerinden kaynaklanan ve bütün dünyadaki uygulamalarında da görülen tıp dilinin değişik bir niteliği olduğu biliniyor; ancak bu dilde de Türkçesi bulunan ya da Türkçeleştirilebilecek pek çok terim vardır; bunların yeğlenmesi gerekmektedir. Bir operasyondan söz ederken "*flexible bir plastik boru*" diyen hekimin "*bükülebilen bir plastik boru*" tamlamasını kullanması elbette daha doğrudur.